

LUCRARE ȘTIINȚIFICĂ

**PĂRȚI DE VORBIRE FLEXIBLE -
VERBUL**

MELANIA FLOROIU-COMĂNESCU

LUCRARE ȘTIINȚIFICĂ LIMBA ROMÂNĂ

PĂRȚI DE VORBIRE FLEXIBLE - VERBUL

Copyright © 2020

Autor: MELANIA FLOROIU-COMĂNESCU

Referent Științific: ȘTEFAN GĂITĂNARU

Toate drepturile rezervate.

ISBN 978-606-94763-6-9

Editura Evomind, 2020

<https://evomind.org/>

CUPRINS

1. VERBUL.....	4
2. CATEGORIILE GRAMATICALE ALE VERBULUI	7
2.1 Diateza	7
2.2 Modul.....	22
2.3 Timpul	41
2.3.1 Timpurile celorlalte moduri predicative ...	57
2.4 Persoana, numărul și forma.....	64
BIBLIOGRAFIE:.....	79

1. VERBUL

Verbul este definit ca fiind partea de vorbire flexibilă care arată acțiunea, starea sau existența. Este o parte de vorbire flexibilă în raport cu modul, timpul, persoana și numărul.

Din punct de vedere sintactic, verbul constituie, de regulă, predicatul unei propoziții, iar semantic, el denumește acțiuni (*a scrie*), stări (*a dormi*) sau calități (*a se înroși*), văzute ca procese.

Având în vedere trăsăturile lor morfologice și sintactice, verbele se grupează în mai multe clase:

I. 1) verbe predicative (pot forma singure, când sunt la un mod personal, predicatul unei propoziții).

2) verbe nepredicative:

a) verbe copulative (prin natura conținutului lor nu pot forma singure predicatul, ci împreună cu un nume predicativ);

b) verbe auxiliare (sunt instrumente gramaticale de ordin morfologic ce servesc la formarea modurilor și a timpurilor compuse, precum și a diatezei pasive). Acestea sunt : *a fi, a avea, a vrea*.

II. 1) verbe personale (pot stabili o relație sintactică cu un substantiv, pronume în nominativ cu funcție de subiect);

2) verbe impersonale (acțiunea nu este făcută de o persoană);

III. 1) verbe tranzitive (se pot combina cu un nume în cazul acuzativ cu funcție de complement direct);

2) verbe intransitive (nu pot intra în relație cu un substantiv în acuzativ cu rol de complement direct).

IV. Locuțiunile verbale (grupul de cuvinte ce conține obligatoriu un verb cu sens unitar și cu trăsături morfologice și sintactice specifice verbului).

Categoriile morfologice ale verbului sunt: diateza, modul, timpul, persoana și numărul.

Modul, timpul și diateza sunt categorii gramaticale specifice verbului, în timp ce persoana apare și la pronume, iar numărul apare la toate părțile de vorbire flexibile.

2. CATEGORIILE GRAMATICALE ALE VERBULUI

2.1 Diateza

Diateza este o categorie gramaticală complexă și controversată. În linii mari, exprimă raportul dintre subiect, verb și obiect. Acest raport îmbracă trei forme, 3 diateze: activă, pasivă și reflexivă.

Structural, diateza verbului în limba română prezintă două tipuri diferite:

- cu prezența în sintagmă a unui pronume reflexiv (*se miră, se laudă, își imaginează, își amintește*);
- cu prezența în sintagmă a verbului auxiliar *a fi* însoțit de verbul de conjugat la participiu (*Eu sunt lăudat*);

În cazul diatezei active, sensul acțiunii verbale se manifestă între un punct de plecare (subiectul

gramatical) și unul de sosire (complementul direct), dispuse spațial și temporal. Astfel, spațial, subiectul este altul decât complementul direct. Temporal, subiectul poate fi considerat anterior complementului: subiectul face acțiunea, complementul o suferă: *Radu își privește colegul de bancă.*

În planul expresiei, sintagma se caracterizează prin identitate, în număr și persoană, la nivelul verbului și subiectului, și prin nonidentitate, la nivelul obiectului:

Mă vedeau copiii alergând.

Diateza activă arată că subiectul face acțiunea, exprimată de verb.

Verbele aparținând acestei diateze pot fi tranzitive (*Elevul citește o revistă*) sau intransitive (*Bunicul doarme*).

Din punctul de vedere al posibilității de a avea sau nu subiect gramatical, verbele active pot fi personale (*Tu citești*) sau impersonale (*Plouă*).

G.D. Trandafir notează că verbele la diateza activă exprimă următoarele tipuri de raporturi dintre acțiune și subiectul gramatical respectiv:

- a) subiectul săvârșește acțiunea exprimată de verb:

Andrei lucrează mult.

- b) subiectul este nedeterminat:

Mai bine să mori frumos decât să trăiești urât.

- c) subiectul lipsește (fără să se subînțeleagă) verbul fiind unipersonal cu sens impersonal:

Ninge mult astăzi.

- d) În starea subiectului intervine o schimbare (sens eventiv):

Mai îmbătrânise el puțin.

- e) Subiectul este pasiv:

El suferea vorbele jignitoare.

- f) Subiectul nu face direct acțiunea exprimată de verb, ci pune pe altcineva în situația de a o îndeplini (sens cauzativ): *Păscuse și el vacile.*

- g) Reciprocitate:

El *colaborează* cu ea.

În ceea ce privește verbele la un mod nepersonal, infinitivul și gerunziul cunosc opozițiile de diateză, iar participiul și supinul sunt în afara acestora.

Problema diatezei a fost abordată diferit. În privința diatezei active și a celei pasive se manifestă un relativ consens, diateza reflexivă constituie însă obiectul disputei a numeroși cercetători.

În anul 1954 prima ediție a Gramaticii Academiei, a impus denumirea de diateză, care anterior nu fusese decât rareori utilizată.

Prima lucrare importantă referitoare la diateza reflexivă este "Les verbes reflexives en roumain", din 1938 scrisă de Alexandru Graur. Autorul afirmă că modul de abordare a diatezei reflexive din limba română este asemănător cu cel existent în limbile slave și nu romanice. Se ajunge la concluzia că gramaticile limbii române interpretează diferit noțiunea de verb reflexiv.

Astfel, unele gramatici consideră reflexiv orice verb activ însoțit de un pronume reflexiv sau de un pronume personal cu valoare reflexivă, iar altele apreciază că diateza reflexivă cuprinde verbele a căror acțiune este făcută și suferită de aceeași persoană.

În ceea ce privește categoriile de verbe reflexive, Alexandru Graur reproduce clasificarea acestora din limbile slave propusă de A. Margulies:

a) reflexivul obiectiv (subiectul și obiectul direct al acțiunii coincid: *a se spăla*)

b) reflexivul eventiv (în starea subiectului se produce o schimbare: *a se întrista* –

a deveni trist)

c) reflexivul dinamic (acțiunea este efectuată de subiect cu o participare intensă sau cu un interes special);

d) reflexivul reciproc (acțiunea este îndeplinită concomitent de două sau mai multe subiecte și fiecare

dintre ele suferă efectele acțiunii făcute de celălalt sau de celelalte subiecte: *a se certa*);

e) reflexivul pasiv (acțiunea este suferită de subiect și savârșită de altcineva: *problema se rezolva*);

f) reflexivul impersonal (autorul acțiunii nu este definit: *acolo unde se cânta frumos*);

Un alt cercetător care abordează problema diatezei reflexive este Sorin Stati. Autorul distinge următoarele clase de verbe însoțite de pronume reflexive în dativ:

a) reflexivul obiectiv (indică o acțiune făcută de subiect și suferită tot de el: *Pune-ți mari podoabe, frumoasa mea mireasă* - Alecsandri, *Teatru II*, p. 69).

Autorul consideră că acest tip de verbe indică raportul de identitate între subiect și complement nu prin forma lor – care ne duce cu gândul la diateza activă – ci cu ajutorul pronumelui care își păstrează deplin

independența. Astfel el crede că limba română nu are o diateză reflexivă.

b) reflexivul participativ (redă o acțiune făcută de subiect în favoarea sau în defavoarea sa: *Și-a croit cărare prin grădină* – Sadoveanu, *Opere VI*, p.146).

c) reflexivul posesiv (indică o acțiune al cărui obiect direct aparține subiectului: *Bunicul își dădu pălăria pe ceafă* – Sadoveanu, *Opere VII*, p.297).

d) reflexivul reciproc (arată că acțiunea este făcută concomitent de două sau mai multe subiecte și că fiecare dintre ele suferă aceeași acțiune săvârșită de celelalte subiecte : *Ei își împărtășesc bucuriile*).

e) reflexivul mediu (marchează participarea afectivă a subiectului la acțiunea pe care o efectuează : *a-și bate joc*).

Autorul include verbele enumerate la punctele a,b,c,d în cadrul diatezei active. Sorin Stati situează alături de verbele la diateza activă și pasivă, verbele

reflexive medii care ar alcătui, după opinia sa, o diateză distinctă. El consideră că denumirea de *verbe pronominale* este mai adecvată decât cea *verbe reflexive*.

În predarea verbului se vorbește despre existența celor trei diateze: activă, pasivă și reflexivă. Se precizează, în lucrările didactice, că la diateza reflexivă (mai puțin organizată decât celelalte) intră numai verbele însoțite de pronume reflexive fără funcție sintactică, având rolul de marcă morfologică a acestei diateze :

El se gândește să devină medic.

El își închipuie că va izbândi.

În aceste exemple pronumele este solidar cu verbul, el nu poate fi înlocuit cu un pronume personal sau cu un substantiv în același caz.

Se vorbește despre două valori ale reflexivului :

1. Reflexivul dinamic (se construiește cu pronumele reflexiv în acuzativ sau dativ):

El se mândrește cu pictura sa.

Ea își imaginează că va pleca.

2. Reflexivul impersonal (cu subiectul neexprimat; se construiește cu pronumele reflexiv doar în acuzativ) : *Se înserează.*

Se consideră că atunci când pronumele reflexiv poate fi înlocuit printr-un pronume personal sau printr-un substantiv în același caz, el nu mai are rolul de marcă morfologică a diatezei reflexive, ci are funcție sintactică de complement direct sau indirect, fiind, deci, o parte de propoziție distinctă:

Mama se spală; Mama îl spală.

În asemenea construcții nu avem a face cu verbe la diateza reflexivă. Aceste verbe constituie categoria verbelor pronominale.

După funcția pronumelui reflexiv, verbele pronominale pot fi grupate în:

- a) verbe pronominale obiective : subiectul face lucrarea și tot el o suferă, pronumele reflexiv având funcția de complement direct sau indirect:

Fetița se piaptănă; El își croiește drum prin grădină.

- b) verbe pronominale reciproce: acțiunea e făcută în același timp de două sau mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind efectele acțiunii celuilalt:

Ei se salută; Ei își dau cărți.

- c) verbe pronominale posesive: subiectul este posesor al complementului direct al verbului; pronumele reflexiv în dativ are funcție de atribut pronominal și poate fi înlocuit cu un pronume posesiv:

Fetița își șterge lacrimile; Elevul și-a luat ghiozdanul și a plecat la școală.

Diateza pasivă redă acțiunea suferită de subiect sau starea în care se află aceasta:

Poezia a fost recitată frumos.

Astfel, acțiunea este săvârșită de un autor neprecizat sau desemnat printr-un complement de agent:

Poezia a fost recitată de elevi.

Diateză pasivă au numai verbele care la diateza activă sunt tranzitive și au obiectul direct exprimat. Acesta devine prin transformare pasivă, subiect :

Profesorul îl laudă pe copil; Copilul este lăudat de profesor.

Prin pasivizare verbele active tranzitive devin intransitive nemaiputând primi obiect direct, excepție făcând cele câteva verbe dublu tranzitive (*a anunța, a*

ruga, a sfătui etc.) care rămân tranzitive putându-se combina și la diateza pasivă cu un obiect direct:

Profesorul îi anunță pe elevi ceva; Elevii sunt anunțați(de profesor) ceva.

În procesul didactic se spune că verbele la diateza pasivă sunt construite cu verbul auxiliar *a fi* + participiu verbului de conjugat. Verbul auxiliar se conjugă la toate modurile și timpurile, iar participiu își schimbă forma după genul și numărul subiectului gramatical:

El este îngrijit de mama; Ei sunt îngrijiți de mama.

Cuvântul care denumește autorul acțiunii verbului la diateza pasivă are în propoziție funcția sintactică de complement de agent.

Dar și diateza pasivă a suscitât unele probleme, fiindu-i consacrate o serie de studii. L.I. Luth afirmă că diateza pasivă presupune două forme: participială (*a fi* +

participiu : *Cartea este citită cu interes.*) și pasivă cu forma reflexivă (*Cartea se citește cu interes*). Sensul acesteia din urmă este determinat cu ajutorul contextului spre a se evita ambiguitatea. Pasivul reflexiv se confundă adesea cu reflexivul obiectiv:

El s-a înscris la concurs (s-a înscris singur sau a fost înscris de cineva).

Atunci când exprimă o acțiune care nu poate fi realizată de obiectul denumit de subiect, reflexivul are doar sens pasiv: *Comitetul s-a ales prin vot secret.*

G.D. Trandafir nu împărtășește părerea că un verb activ tranzitiv își pierde tranzitivitatea prin transformarea construcției respective în pasivă. El consideră că relația dintre acțiune și obiectul său se păstrează și în construcția pasivizată numai că obiectul acțiunii îndeplinește funcții sintactice diferite: complement direct în cazul diatezei active și subiect în cazul diatezei pasive.

C. Dimitriu vorbește de existența a trei raporturi gramaticale pe care verbul românesc le poate exprima:

- a) raportul gramatical activ;
- b) raportul gramatical pasiv;
- c) raportul gramatical reflexiv;

Astfel putem vorbi de existența a trei diateze:

- a) activă – care se recunoaște după raportul gramatical activ și marca formală zero;
- b) pasivă – care se recunoaște după raportul gramatical pasiv și marca formală reprezentată de auxiliarul *a fi* sau pronumele reflexiv și complementul de agent ;
- c) diateza reflexivă – care se recunoaște după raportul gramatical reflexiv și marca reprezentată de pronumele reflexiv în acuzativ;

Tot C. Dimitriu adaugă că atunci când pronumele reflexiv în acuzativ, reprezentând aceeași persoană gramaticală cu subiectul, nu indică un raport gramatical reflexiv (cel în dativ nu indică niciodată acel raport) nu putem vorbi de diateză reflexivă, ci de verbe pronominale care sunt exceptate de la categoria diatezei. Dar, se pare că opinia autorului conform căreia „pentru fiecare raport gramatical există câte o marcă formală” este infirmată când se indică două mărci formale (una cu auxiliarul *a fi* și alta reflexivă) pentru raportul pasiv.

Gabriela Pană Dindelegan consideră că diateza este o categorie sintactică limitată la clasa verbelor tranzitive și realizabilă sub două valori: activă și pasivă.

Diateza activă se caracterizează prin combinarea verbului cu un nume în acuzativ, iar diateza pasivă, care cunoaște două aspecte, prezintă indici pasivi *fi* sau *se* și cu nume în nominativ.

G.D. Trandafir crede că definiția *cea mai acceptabilă* este cea care consideră că diateza este forma verbală care exprimă raportul dintre verb și subiectul gramatical.

Conținutul semantic al diatezei se realizează în legătură cu perspectiva în care este considerată acțiunea verbală, din perspectiva subiectului gramatical sau din cea a obiectului.

2.2 Modul

O altă categorie gramaticală specifică verbului este modul.

Acesta exprimă raportul dintre subiectul vorbitor și acțiune sau altfel spus, modalitatea în care vorbitorul privește acțiunea pornind de la realitate.

În structura limbii române, modul este văzut atât ca o categorie gramaticală (pentru că funcționează la

nivelul expresiei și la nivel semantic), dar și ca un instrument gramatical, pentru că exprimă categoria sintactică a modalității. În limba română există două modalități absolute (acțiunea reală și ireală) și una de tranziție (realizabilă).

Studiile de gramatică au clasificat modurile după criteriul flexionar (personale și nepersonale) și după cel al predicativității (predicative și nepredicative).

Altfel spus, modurile sunt personale, dacă au forme distincte pentru exprimarea persoanei, și nepersonale, dacă prezintă acțiunea fără referire la persoana care o săvârșește. După funcția sintactică din propoziție, modurile pot fi: predicative și nepredicative.

Unele studii consideră însă că există o „nepotrivire” între predicativ și personal. Se crede că pot exista predicate și în afara opozițiilor de persoană pentru multe categorii de verbe: nepersonale, impersonale, apersonale:

Plouă de o săptămână; Apa susură; Se știe că vom pleca mâine.

Concluzia la care se ajunge este că modurile predicative, care sunt predicate, nu sunt întotdeauna personale.

Moduri predicative sunt: indicativul, conjunctivul, condiționalul-optativ, imperativul și prezumtivul (acesta din urmă nu se studiază în gimnaziu).

Sunt considerate moduri ale certitudinii indicativul și imperativul.

Modul indicativ – este modul certitudinii reale. Exprimă o acțiune considerată de vorbitor ca reală, sigură (*El învață*). Această certitudine nu este exprimată însă când verbul este precedat de conjuncții sau adverbe: *dacă pleacă, poate pleacă*. Chiar și viitorul implică o incertitudine: *voi pleca*.

În propozițiile independente, valoarea proprie a indicativului apare mult mai clar.

Modul indicativ se folosește pentru a enunța constatări sau expuneri obiective. Este folosit însă și pentru a exprima stări afective.

Indicativul este singurul mod care prezintă toate timpurile: trecut (*Eu am citit*), prezent (*Eu citesc*) și viitor (*Eu voi citi*).

În anumite contexte, indicativul poate reda valorile altor moduri.

Indicativul prezent poate avea semnificația unui imperativ:

Trimiți doi elevi să cumpere caiete.

Indicativul imperfect poate avea valoare de condițional perfect:

Dacă mergeai acolo, vedeai peisaje nebănuite.

Indicativul viitor poate avea valoare de imperativ:

Vei duce obiectele în camera ta, apoi vei pleca la magazin.

Modul conjunctiv – exprimă o acțiune realizabilă, posibilă în prezent (*Se gândește să plece*) și ireală, în trecut (*Să fi învățat la timp, acum ar ști*). Astfel, conjunctivul este modul acțiunii, stării sau existenței posibile, realizabile.

Se construiește cu marca formală *să*, din și condițional latinesc. Prin aceasta și prin omonimia obligatorie dintre formele de singular și cele de plural de la persoana a III, se deosebește de indicativ, din punct de vedere formal.

Datorită conjuncției *să* conjunctivul apare de regulă în propoziții subordonate, după verbe de modalitate (*Trebuie să plece*), după verbe de aspect (*Începe să citească*), sau după verbe ori expresii impersonale (*E bine să citești*).

Pe lângă valoarea lui modală, conjunctivul poate exprima numeroase nuanțe de sens:

a) În propoziții principale, conjunctivul poate exprima:

- un ordin, un îndemn, un sfat, având valoare de imperativ: *Să vorbim mai tare.*
- o urare (*Să ne vedem sănătoși!*), un blestem (*Să n-am parte de el!*), valori proprii modului optativ.

b) În propoziții subordonate, conjunctivul poate avea:

- valoare de condițional: *Să am eu o putere, aș schimba totul.*
- valoare concesivă: *Nu mă duc la Socola, măcar să mă omori.*
- valoare consecutivă: *Nimic nu e atât de greu să nu rezolv.*

Modul condițional – optativ indică o acțiune, stare sau existență a cărei realizare depinde, în general, de îndeplinirea unei condiții.

S-a arătat (Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Humanitas, București, 1997, p. 207) că la prezent acțiunea e realizabilă, iar la perfect, ireală. Dar acest lucru depinde și de modalizatorii de tipul *ca și cum, de parcă*, ce impun caracterul ireal chiar la condiționalul prezent: *Citește de parcă ar fi pentru ultima oară*.

Condiționalul exprimă o acțiune realizabilă prin îndeplinirea a două condiționări: una externă (condițional) și una internă (optativ).

Se formează din verbul auxiliar *a avea* și din infinitivul verbului de conjugat:

Eu aș citi o carte.

Dumitru Irimia crede că acțiunea verbului este prezentată ca o posibilitate care se va transforma sau nu în realitate. Autorul menționează că acțiunea poate fi

privită atât dintr-o perspectivă statică (a caracterului ei potențial) cât și dintr-o perspectivă dinamică (a trecerii de la potențial la real). Irimia numește acest mod "potențial - optativ" și explică astfel:

- potențial, subiectul privește din afară acțiunea verbală ca pe o posibilitate

(S-ar zice că el a înfăptuit aceasta).

- optativ, subiectul vorbitor este direct interesat în desfășurarea acțiunii verbale, realizarea acțiunii este dorită de el (*Ar întreba și nu îndrăznește*).

Modul condițional apare mai ales în propoziții subordonate; în afară de subordonatele condiționale (*Dacă ai veni ți-aș spune*), prezența lui se remarcă în comparative ipotetice (*Mă privești de parcă n-ai înțelege ce-ți spun*) sau în subordonatele concesive (*Nu mă duc, chiar dacă m-ai omorî*), context în care alternează cu conjunctivul (*Mu mă duc, măcar să mă omori*).

Modul prezumtiv - exprimă o acțiune prezentată ca presupusă, bănuită, nesigură:

*Poate dumneata, vei fi fiind unul ce nu știe ce s-a
întâmplat pe aici.*

Modul imperativ – apare ca un mod al certitudinii, al realizării, apropiat semantic de indicativ. Exprimă un ordin, un îndemn, un sfat, o rugămintă sau o urare:

Vorbește mai încet!; Rămâneți sănătoși!

Este defectiv de persoana I și a III-a. În limba latină se găseau la imperativ viitor și forme de persoana a III-a, care în română au fost preluate de conjunctiv (*Să plece!*), extinzându-se apoi și la persoana I (*Să mergem!*).

Imperativul apare numai în propoziții principale.

Acest mod are o trăsătură proprie: transpune direct acțiunea în realitate datorită capacității lui de a determina desfășurarea acțiunii prin poruncă (*Pune*

cărțile pe masă!), îndemn (Citește mai mult!), sfat (Nu te lăcomi!), rugămintă (Adu-mi și mie cartea!).

Pe lângă sensul fundamental, imperativul mai poate exprima, sub formă de îndemn, o amenințare: *Râdeți voi, râdeți, dar o să vedeți!*

În narațiuni imperativul poate apărea în locul indicativului pentru a face povestirea mai vie, dramatizând-o:

"Și când căuta mama să smântânească oalele, smântânește, Smarandă, dacă ai ce..."

Această folosire stilistică a imperativului se numește imperativ narativ sau dramatic.

Dumitru Irimia vorbește despre un "imperativ al obligativității" ("Când să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturărie") și de "imperativul perspectivei" (când sensul temporal nu mai este un trecut, ci unul de viitor: *Încearcă-ți norocul mâine!*)

În cazul modurilor nepersonale nu se întâlnesc opoziția de persoană nici cele temporale. Modurile nepersonale sunt: infinitivul, gerunziul, participiul și supinul.

Infinitivul - este modul care exprimă o acțiune generală. Denumeste o acțiune, stare sau existență. Este precedat de prepoziția *a*, marcă a acestui mod: *a desena*.

În limba română, infinitivul se folosește mai puțin decât în celelalte limbi romanice. În limba latină, infinitivul avea atât valoare nominală (îndeplinind funcțiile sintactice specifice substantivului), cât și predicativă.

Natura verbală a infinitivului se manifestă în următoarele trăsături :

- angajează opoziții flexionare de diateză (*a lăuda, a se lăuda, a fi lăudat*), de timp (prezent-*a merge*, perfect-*a fi mers*);
- se poate combina cu pronumele personal aton sau reflexiv: *a-l trimite, a se gândi* ;

- are sens modal identic cu conjunctivul: *Nu se cuvine a lipsi / să lipsești.*
- prezintă două timpuri: prezent (*a spune*) și perfect (*a fi spus*), este o trăsătură prin care infinitivul se deosebește de celelalte moduri nepersonale;
- poate primi toate complinirile sintactice: poate avea complement direct (*E bine a citi o carte*), indirect (*Vreau a mulțumi cuiva*), circumstanțial (*Pot lucra repede*), nume predicativ (*A fi statornic e bine*) și chiar subiect (*A venit înainte de a răsări soarele*);

În anumite contexte, infinitivul are valori de imperativ funcționând ca predicat al unei propoziții imperative: *A nu se lăsa la îndemâna copiilor!*

Infinitivul intră, de asemenea, în componența unor moduri și timpuri: *va pleca, ar spune, voi fi citind, vei fi auzit.*

Infinitivul poate îndeplini, în propoziție, următoarele funcții sintactice:

- subiect: A desena este plăcerea mea.
- atribut verbal: Si-a exprimat dorința de a cânta.
- complement direct: El dorește a citi.
- complement indirect: Suntem datori a ne ajuta.
- complement circumstanțial de mod: A plecat fără a saluta.
- complement circumstanțial de timp: A venit înainte de a sosi Radu.
- complement circumstanțial de scop: A venit pentru a-l ajuta.
- complement circumstanțial consecutiv: Era prea obosit pentru a mai lucra.

Legarea infinitivului prin prepoziții de cuvântul regent constituie o trăsătură nominală a acestuia. El nu se leagă prin conjuncții ca modurile personale.

Pe lângă forma scurtă (*a citi*), infinitivul are și o formă lungă terminată în *- re (citire)*, care s-a substantivizat.

Infinitivul scurt nu prezintă nici una din categoriile nominale (gen, număr, caz) și nu admite articularea.

Modul gerunziu – exprimă o acțiune în desfășurare fără referire precisă la momentul vorbirii: *Ei fugeau mâncând pământul.*

Fiind un mod nepersonal, nu-și schimbă forma după persoană, nici față de timp. Nu are valoare modală proprie, ci o preia pe cea a verbului regent.

Morfologic, gerunziul se caracterizează prin sufixul modal – *ând, -ind, -iind*, atașat radicalului verbal: *văzând, citind, scriind, fiind.*

Singurele categorii exprimate formal de gerunziu sunt: diateza (*spălând, spălându-se, fiind spălat*) și negația (*necitind, nemaicitind*).

În registrul grupului nominal poate fi substantivizat (*suferindul*), adjectivizat (*mână tremurândă*).

Valoarea verbală a gerunziului se manifestă prin posibilitatea e a se combina cu un pronume personal

aton sau reflexiv (*văzându-l, ducându-se*) și de a primi compliniri sintactice specifice verbului: complement direct (*citind o carte*), indirect (*amintind colegilor*), circumstanțial (*ajungând târziu acasă*), nume predicativ (*Fiind bolnav, a lipsit*) și subiect (*Stând ploaia, au plecat*).

Ca verb, gerunziul poate intra în alcătuirea modului prezumtiv: *va fi plecând*.

În propoziție, gerunziul îndeplinește funcții sintactice variate:

- complement circumstanțial de mod: *Vine alergând.*
- complement circumstanțial de timp: *Mergând spre casă, l-am întâlnit.*
- complement circumstanțial de cauză: *Îmbolnăvindu-se, n-a mai plecat.*
- complement circumstanțial de scop: *Dă ocol căutând o floare.*
- complement direct: *Aud tunând.*

- complement indirect : *Nu se mai sătura privind.*
- subiect : *Se aude tunând.*
- atribut verbal : *Am văzut stele căzând.*
- atribut adjectival : *Am văzut stele căzânde.*

Modul participiu – denumește sub formă de adjectiv acțiunea suferită de un obiect ținând prin natura sa atât de verb, cât și de adjectiv.

Se formează prin atașarea la rădăcina verbului a sufixului modal caracteristic :

- *at*, - *ut*, - *s*, - *t*, - *it*, - *ât*, variabil după conjugarea verbului (*lucrat, văzut, mers, rupt, iubit, urât*).

În funcție de conținutul lexical al verbului, de structura lui semantică, participiul are valoare adjectivală sau verbală.

Ca adjectiv, are flexiune în raport cu genul, numărul și cazul (*carte citită - cărți citite*), grade de comparație (*cel mai iubit*) ; se poate deriva cu prefixul negativ *ne* -

(*cărți necitite*) și se poate substantiviza cu ajutorul articolului adjectival (*cei aleși*) sau cu articolul hotărât (*Tot pășitul e priceput*).

Ca verb, participiul este invariabil și intră în structura unor forme verbale compuse (*am cântat* – perfect compus, *aș fi cântat* – condițional-optativ perfect, *va fi cântat* – viitor II) și a diatezei pasive (*A fost lăudat de profesor*).

Spre deosebire de adjectivul propriu-zis, participiul-adjectiv păstrează unele posibilități combinatorii ale verbului din care provine, putând avea diverse compliniri sintactice: *scrisoarea trimisă colegului* (complement de timp+complement indirect), *lecție urmărită cu interes de către elevi* (complement de mod+complement de agent), *fapte demult petrecute* (complement de timp), *un pământ numit România* (nume predicativ).

Studiile de gramatică descriu un participiu perfect (*enervat*) și un participiu prezent (*enervant*) și adaugă că

participiile prezente neologice sunt formate în limba română, valoarea lor morfologică fiind exclusiv adjectivală (*efort impresionant*). Acest participiu participă simultan la cele două valori morfologice (adjectivală și verbală) : efort impresionant (Ce fel de efort ?, dar și “care impresionează ”). Multe verbe nu pot forma acest participiu prezent.

Modul supin – este o formă verbală absolută sinonim cu infinitivul, el denumind acțiunea întocmai ca acesta. Supinul este însă și o formă verbală omonimă cu participiul, având în plus prepozițiile : *de, la, pentru* (*de citit, la cules, pentru scris*).

Supinul prezintă deopotrivă caracteristici verbale și substantivale (poate îndeplini funcții sintactice la fel ca substantivul).

Natura verbală a supinului se manifestă în posibilitatea de a primi complement direct (*Cântec de adormit copilul*), complement indirect (*Am de trimis colegului o*

carte), complement de agent (*E ușor de înțeles de către oricine*)

În propoziție supinul îndeplinește funcții sintactice diferite :

- subiect : E bine de citit.
- nume predicativ : E de presupus că va veni.
- atribut verbal : Are o vină de neiertat.
- complement direct : A terminat de citit.
- complement indirect : Este ceva demn de reținut.
- complement circumstanțial de timp : Nu s-a oprit nici la dus, nici la întors.
- complement circumstanțial de mod : Ea rezolvă problemele din mers.
- complement circumstanțial de scop : Am mers la pescuit.

Ca și infinitivul, supinul se substantivează prin articulare:
Fluieratul nu este admis.

2.3 Timpul

O altă categorie gramaticală specifică verbului este timpul, cel mai implicat în structura lui semantică. Timpul reprezintă momentul sau durata săvârșirii acțiunii.

Potrivit definiției, categoria timpului ar părea simplă, uzajul demonstrează însă, că timpul este o categorie gramaticală complicată, în care contextul abia reușește uneori să stabilească ordinea logică necesară.

În numeroase cazuri între forma timpului și timpul real există numai uneori corespondență.

Sunt descrise două componente ale categoriei gramaticale a timpului :

a) una principală (raportul pronunțare-efectuare sau momentul vorbirii-acțiune) în funcție de care se definesc cele trei timpuri absolute ale acțiunii primare : prezentul, perfectul (compus), viitorul ;

b) a doua componentă semantică este aceea a corelării secundare, definind timpurile de relație, stabilite în funcție de corelația acțiunii secunde cu acțiunea primă ;

Altfel spus, după raportul care se stabilește între timpul acțiunii și momentul vorbirii, distingem două categorii de timpuri :

1) timpuri absolute, care exprimă acțiuni raportate direct la momentul vorbirii : prezentul, perfectul simplu, perfectul compus, viitorul ;

2) timpuri relative, a căror raportare la momentul vorbirii se face indirect prin intermediul unui alt moment (trecut sau viitor) : imperfectul, mai mult ca perfectul și viitorul anterior ;

Limba română nu cunoaște categoria gramaticală a aspectului, ea fiind preluată de timp (opозиția perfectiv-imperfectiv) sau, mai rar, este inclusă în conținutul semantic al verbelor.

Din perspectiva expresiei timpurilor, se disting :

a) timpuri simple (în cadrul cărora sensul timpului verbal este exprimat prin sufixe gramaticale) ;

Acestea sunt :

- mai mult ca perfect (*desenasem*);
- perfect simplu (*desenai*);
- imperfect (*desenam*);

b) timpuri compuse (formele verbale alcătuite dintr-o temă verbală liberă și un verb auxiliar) ;

Acestea sunt :

- perfect compus (*am desenat*);
- viitor I, II (*voi desena, voi fi desenat*);
- conjunctiv perfect (*să fi desenat*);
- condițional-optativ perfect (*aș fi desenat*);
- infinitiv perfect (*a fi desenat*);

Modul cel mai bogat în forme temporale este indicativul. Are șapte timpuri: un prezent, patru timpuri de trecut și două de viitor.

Prezentul exprimă o acțiune simultană cu momentul vorbirii:

Răsare luna; Citesc mult.

Se folosește ca timp absolut în propoziții principale și ca timp relativ în subordonate. Nefăcând precizări despre terminarea acțiunii, are o mare mobilitate semantică, adoptând diverse valori temporale și modale cu aspect stilistic:

- prezentul gnomic (etern) exprimă o valoare generală întâlnită în proverbe, în definiții: *Prietenul la nevoie se cunoaște. Triunghiul are trei laturi.*
- prezentul istoric (dramatic): *Mircea îl bate pe Baiazid la Rovine.*
- Acesta este utilizat în narațiuni sau descrieri, pentru redarea mai sugestivă a faptelor.

- prezentul mai poate exprima, în context o acțiune trecută (*Printre lumea care se înghesuia, iată se zărește ceva*);
- prezentul poate exprima și o acțiune viitoare: *Tema lui, mâine o citește.*
- prezentul mai poate exprima repetarea unei acțiuni la intervale regulate
- (prezentul iterativ): *Vine zilnic pe la noi.*

Prezentul indicativ se formează din radicalul verbal și sufixul caracteristic – *ez*: *visez* (pentru verbe de conjugarea I), - *esc* și – *ăsc*: *citesc, hotărăsc* (pentru unele verbe de conjugarea IV) sau *0*: *intru, văd, spun, cobor* (pentru celelalte verbe).

Timpul trecut are patru forme: imperfect, perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfect.

Imperfectul exprimă o acțiune durativă în trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea. În cazul imperfectului aspectul și timpul realizează o sinteză în care opozițiile aspectuale au preponderență.

Caracterul specific al imperfectului este exprimarea duratei și iterației, caracteristici, prin urmare, de natură aspectuală. Prin imperfect vorbitorul exprimă acțiuni care se desfășoară, care durează sau care se repetă în trecut. Imperfectul se formează din radicalul verbal și unul din sufixele - *a* sau - *ea*: *cântam, vedeam, vedeai* etc. Formal, imperfectul a păstrat morfemele specifice din limba latină: - *ba*, - *eba*, - *a*, - *ea*:

Eu cântam

Noi cântam

Tu cântai

Voi cântați

El cânta

Ei cântau

Imperfectul poate exprima semnificații și nuanțe temporale variate, în funcție de context. El poate indica o acțiune trecută iterativă (*Când eram mici, bunica ne spunea povești*), o acțiune încheiată în trecut, imperfectul narativ (*Mâna-n sân el și-o băga/La năframă se uita/Inima-i se despica*). De asemenea, poate indica și o acțiune viitoare: *Poimâine era ziua lui și nu se pregătise încă*.

Imperfectul se folosește uneori în locul optativului pentru a formula, în mod politicos o cerere, o rugămintă, o dorință: *Voiam să-ți cer un sfat*. Este vorba de imperfectul modestiei.

Acest timp poate avea și valoare descriptivă: *Era o zi de vară*.

Imperfectul are cea mai complexă structură semantică.

Poate fi:

- timp absolut (mai ales în basme: *Era odată...*);
- timp relativ (în care se află într-un raport sintactic cu un alt verb la un timp trecut: *Când vedea un călător întindea mâna*).

Perfectul simplu exprimă o acțiune petrecută și încheiată în trecut.

Sufixul caracteristic al perfectului simplu, variabil după conjugarea verbului, este

a, - u, - se, - i, - î.

cântai văzui mersei citii
coborâi

cântași văzuși merseși citiși
coborâși

cântă văzu merse citi
coborî

cântarăm văzurăm merserăm citirăm
coborârăm

cântarăți văzurăți merserăți citirăți
coborârăți

cântară văzură merseră citiră
coborâră

Perfectul simplu nu se folosește în toate stilurile, ci mai ales în beletristică. Folosirea acestui timp diferă în funcție de variantele limbii. În limba literară se folosește ca timp al narațiunii (numai la persoana a III -a): Fata își suflecă mânecile, calcă lut și lipi cuptorul, îl humui și-l griji.

Este, de asemenea, un timp ce se întâlnește numai în anumite regiuni ale țării

(Oltenia, Banat, Crișana).

Proprietatea de a apropia timpul acțiunii de timpul narațiunii face să fie folosit la verba dicendi în propoziții principale incidente:

Copilul, zise mama, trebuie să fie pedepsit.

Perfectul simplu se caracterizează prin opoziția aspectuală durativ - momentan. Se opune astfel imperfectului, timp al acțiunii durative, prin caracterul relativ momentan al acțiunii verbale pe care o situează în trecut.

Datorită acestor trăsături, perfectul simplu prezintă caracter non-iterativ, acceptând mai greu determinări adverbiale care să exprime periodicitatea, regularitatea sau repetiția.

Perfectul simplu este sinonim cu perfectul compus deoarece ambele prezintă acțiunea verbului ca

încheiată în momentul vorbirii. Spre deosebire de perfectul compus însă, acțiunea exprimată de perfectul simplu este mai apropiată de prezentul comunicării.

Perfectul compus exprimă o acțiune trecută și terminată, fără a preciza momentul închiderii ei față de prezent. Este un timp absolut.

Este o formă verbală compusă, formată din auxiliarul morfologic a avea și participiul verbului de conjugat. Verbul auxiliar își modifică forma pentru a exprima numărul și persoana, participiul rămânând invariabil.

Eu am citit

Noi am citit

Tu ai citit

Voi ați citit

El a citit

Ei au citit

Între auxiliar și tema de participiu se pot introduce anumite adverbe de mod care exprimă aproximația, durata: cam, prea, mai, și.

A și venit; Ați mai adus ceva.

Perfectul compus nu presupune opozițiile aspectuale durativ-momentan sau iterativ-non iterativ.

Poate fi privit însă ca timp perfectiv, acțiunea fiind realizată.

Spre deosebire de sinonimul său temporal, perfectul simplu, perfectul compus este folosit în comunicare în toate variantele limbii.

Pe lângă valoarea de trecut încheiat, perfectul compus poate exprima, în anumite contexte, semnificația de prezent sau de viitor: M-am dus mâine fără să știe cineva.

În exprimarea afectivă, perfectul compus poate apărea cu auxiliarul inversat: Plecat-au.

Mai mult ca perfectul este un timp de relație care exprimă o acțiune trecută, încheiată înaintea altei acțiuni trecute.

Sufixul caracteristic acestui timp este - se - , comun pentru toate verbele, care se adaugă radicalului verbal după sufixul de perfect.

cântasem   *cântaserăm*

cântaseși   *cântaserăți*

cântase   *cântaseră*

Se opune altor timpuri trecute prin absența perspectivei prezentului procesului de comunicare în considerarea acțiunii verbale.

Eu citisem această carte înainte de a mi-o recomanda cineva.

Astfel, prezența mai mult ca perfectului este strâns legată de prezența unui alt timp trecut: *Am revenit, dar închiseseră magazinul.*

În cadrul paradigmei verbale, viitorul se opune celorlalte timpuri fundamentale: prezentul și trecutul. Timpul

viitor exprimă o acțiune care se va petrece după momentul vorbirii.

Viitorul în limba română se exprimă prin patru variante, fiecare dintre ele fiind compusă dintr-un auxiliar (*a vrea* sau *a avea*) și un infinitiv sau conjunctiv: *voi cânta, oi cânta, o să cânt, am să cânt*.

Sistemul verbal românesc presupune două timpuri pentru redarea acestei categorii: viitorul I și viitorul anterior. Viitorul I este ipostaza de timp absolut, acțiunea verbului urmând să se desfășoare într-un moment posterior momentului vorbirii: *Voi merge în excursie*.

Dumitru Irimia consideră că viitorul (condiționat de relațiile sintactice în care intră verbul-predicat) se poate referi la unul din timpurile trecutului, la prezentul altui verb sau la un alt viitor, timpuri cu care intră în diferite raporturi temporale:

- a) de anterioritate :Când ai să te întorci ai să găsești totul gata.

- b) de simultaneitate : Are să fie fericit când are să vadă că are aici un prieten bun.
- c) de posterioritate : - Credeam că n-ai să mai vii, îmi zice.

Viitorul poate avea, în funcție de context, și alte valori modale :

- ipotetic: Înapoi nu m-oi mai întoarce, să știu că m-oi întâlni cu oricine.
- potențial: Dar ce-ți dori, dumneavoastră ?
- imperativ: Ai să te duci la magazin cu banii aceștia.

În contexte afective, viitorul poate avea și auxiliarul inversat: „ Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întregă. ” (Mihai Eminescu , *Sara pe deal*, vol. *Luceafărul*, Ed. I. Creangă, București, 1980, p. 110).

În activitatea didactică viitorul popular este predat ca având următoarele variante:

1. *Eu o să scriu.*

2. *Eu oi scrie.*
3. *Eu îi scrie.*
4. *Eu am să scriu.*

Forma alcătuită din imperfect nu poate fi încadrată la viitor. Astfel se vorbește de un prezent perifrastic (*am să cânt*), de un imperfect perifrastic (*aveam să cânt*), un perfect perifrastic (*am avut să cânt*) și de un viitor perifrastic (*voi avea să cânt*).

Viitorul anterior este un timp relativ; exprimă o acțiune care se va petrece în viitor și va fi încheiată înaintea unei alte acțiuni viitoare:

După ce veți fi învățat și veți fi scris temele, veți putea pleca.

Sensul temporal de acțiune posterioară, încheiată înaintea altei acțiuni tot posterioare, se realizează numai în prezența unui reper temporal de viitor, altfel capătă sens de prezumtiv perfect.

Viitorul anterior se formează din viitorul auxiliarului *a fi* și participiul verbului de conjugat. Își schimbă forma, în funcție de număr și persoană, doar auxiliarul viitorului I al verbului *a fi*, verbul *a voi*:

Eu voi fi citit

Noi vom fi citit

Tu vei fi citit

Voi veți fi citit

El va fi citit

Ei vor fi citit

Sintagma poate fi disociată de unele adverbe(*cam, mai, prea, tot*):

Când vei termina tu, eu voi fi plecat demult.

Viitorul anterior are, în unele contexte, valoare de perfect sau mai mult ca perfect:

Cât voi fi visat nu știu, destul că, într-un târziu, mă deșteptai.

Acțiunile exprimate prin viitorul anterior sunt reale, certe.

Unii gramaticieni vorbesc și de un *viitor nedefinit* pe care îl includ fie într-o presupusă conjugare perifrastică, fie în paradigma prezumtivului prezent, alături de forme cu configurații morfematice diferite (*să fi având, aș fi având*).

2.3.1 Timpurile celorlalte moduri predicative

Spre deosebire de indicativ, care are un sistem temporal bogat, celelalte moduri: conjunctiv, condițional-optativ, prezumtiv și, dintre modurile nepersonale, infinitivul au numai câte două timpuri: prezentul și perfectul. Deși mod personal, imperativul are o singură formă temporală, prezentul (*cântă!*).

Gh. D. Trandafir consideră că sistemul temporal al conjunctivului se distinge net de acela al indicativului și că sfera fiecăruia dintre cele două timpuri ale conjunctivului este sensibil mai întinsă decât aceea a oricăruia din cele șapte timpuri ale indicativului.

Conjunctivul prezent este format din conjuncția *să* și o formă verbală omonimă cu indicativul prezent:

Eu să cânt

Noi să cântăm

Tu să cânți

Voi să cântați

El să cânte

Ei să cânte

De remarcat că modul conjunctiv nu are o formă proprie de viitor, prezentul înglobând și valoarea de viitor.

Funcția temporală a conjunctivului se realizează în propoziții independente, reprezentând fie o acțiune situată în momentul actual, fie într-un viitor apropiat de prezent: *Să ne facem temele încet și conștiincios.*

Conjunctivul prezent poate avea și valoare temporală permanentă, caracteristică proverbelor (prezentul gnomic): *Să ședem strâmb și să judecăm drept.*

În propoziții dependente, prezentul conjunctivului își primește valoarea temporală de la verbul regent: *Îi ziceam să plece.*

După un verb la imperativ prezentul conjunctivului capătă valoare de viitor: *Scoală-l să se ducă acolo imediat.*

În anumite contexte, conjunctivul prezent poate prelua valoarea indicativului (*Nu cred să rezolve singuri problema*), a imperativului (*Să tragă semnalul!*), a condiționalului (*Să vină mâine, aș fi bucuros*), a infinitivului (*Nu poți să știi*).

Astfel, conjunctivul prezent se manifestă ca timp absolut (în propoziții principale și independente) și ca timp relativ (în propoziții subordonate).

Conjunctivul perfect este un timp compus alcătuit din conjuncția *să*, auxiliarul *fi* și participiul verbului de conjugat:

Eu să fi citit

Noi să fi citit

Tu să fi citit

Voi să fi citit

El să fi citit

Ei să fi citit

Cunoaște, de asemenea, ambele ipostaze, de timp absolut și de timp de relație. Ca timp absolut, situează acțiunea verbală într-un moment anterior momentului vorbirii

(Copilul să fi fost într-adevăr harnic și priceput), iar ca timp relativ, situează acțiunea într-un moment anterior momentului unei alte acțiuni (Când țipa știam că tatăl trebuia să fi venit).

Conjunctivul perfect este folosit mai puțin, deoarece este concurat de conjunctivul prezent, care are capacitatea de a exprima orice valoare temporală, prin simultaneitate cu acțiunea redată de timpul din regentă.

Condiționalul-optativ se realizează ca mod verbal prin intermediul a două valori temporale, prezentul și perfectul.

Condiționalul prezent redă atât valoarea de prezent, cât și de viitor pentru care acest mod nu are formă proprie. Se formează din auxiliarul *a avea* și infinitivul verbului de conjugat:

Eu aş citi

Noi am citi

Tu ai citi

Voi aţi citi

El ar citi

Ei ar citi

S-a arătat că modul condițional prezent poate exprima și un prezent permanent

(prezentul gnomic), valabil pentru trecut, prezent și viitor:

Ce bine ar fi dacă existența s-ar potrivi cu visurile.

În relație cu un timp trecut, condiționalul prezent indică uneori o acțiune simultană sau posterioară față de alta realizată în trecut: *Pe ea n-o uita și se gândea cum ar putea-o aduce în viața lui; Am auzit că s-ar afla un elev talentat în clasa aceasta.*

Ca timp relativ, condiționalul prezent poate să desemneze o acțiune simultană sau posterioară în raport cu o acțiune viitoare: *Va înțelege că m-ar bucura vizita lui.*

Condiționalul perfect este un timp compus alcătuit din condiționalul prezent al auxiliarului *a fi* și participiul verbului de conjugat:

Eu aș fi citit

Noi am fi citit

Tu ai fi citit

Voi ați fi citit

El ar fi citit

Ei ar fi citit

Condiționalul perfect este puțin folosit din cauza concurenței cu imperfectul: *Dacă aveam timp veneam la spectacol = Dacă aș fi avut timp, aș fi venit la spectacol.*

Sensul perfectului este ireal, de acțiune irealizabilă.

Sintagma condiționalului perfect este dissociabilă, între auxiliarul de timp și cel de mod, de către adverbe de tipul: *cam, prea, mai, și, tot.*

*Eu aș mai fi vrut să citesc; L-ar fi și ajutat, dar degeaba;
Ar tot fi cântat.*

Problema manifestării categoriei de timp la modurile nepersonale este controversată. Dintre acestea doar infinitivul cunoaște două forme temporale: prezent (*a cânta*) și perfect (*a fi cântat*).

Într-o propoziție principală infinitivul prezent poate reda o acțiune situată într-un timp nedeterminat dacă îndeplinește funcția sintactică de subiect sau de nume predicativ:

„A lăuda în față e a badjocori.” (Proverbe)

În general, infinitivul dobândește valoarea temporală a verbului determinat sau a diferitelor compliniri temporale: *Altceva nu știi zice; A plecat fără a mai saluta; Înainte de a pleca ne-a privit lung.*

Precedat de locuțiunea prepozițională *înainte de*, acțiunea respectivă este posterioară în raport cu acțiunea verbului determinat.

Infinitivul perfect se folosește foarte rar, el desemnând a acțiune terminată în trecut: *A avut vina de a nu fi luat în serios spusele ei.*

Sintagma infinitivului perfect este constituită din infinitivul prezent al auxiliarului *a fi* și tema de participiu a verbului de conjugat: *a fi dormit, a fi lucrat*. Poate fi disociată de aceleași adverbe ca și sintagma infinitivului prezent: *mai, nu, și*:

Spaima de a mai fi făcut ceva rău a pus stăpânire pe ele.

Până a nu fi venit el, totul părea în regulă.

Gândul de a fi și greșit față de Radu, îl determină să plece.

2.4 Persoana, numărul și forma

Alte categorii gramaticale ale verbului, dar nespecifice sunt persoana și numărul.

Categoria persoanei la verb cuprinde, ca și la pronume, trei termeni: persoana I,

a II-a și a III-a, fiecare dintre ele având forme distincte pentru singular și plural: *intru/intrăm, vedeam/vedeați, plecă/plecară, va citi/vor citi*.

În flexiunea verbală valorile de persoană și număr sunt solidare, ele exprimându-se prin același morfem: de exemplu, desinența *-u* din *intru* marchează persoana I și numărul singular al formei de indicativ prezent, opunându-se desinenței se persoana I plural *-m* (*intrăm*).

Gh. D. Trandafir consideră persoana verbală ca fiind una dintre categoriile gramaticale cel mai puțin elucidată, întrucât nici o definiție nu este elocventă. Autorul consideră că „ raportul dintre acțiune, autorul acțiunii sau unul dintre protagoniștii enunțului, pe de o parte, și cel care vorbește, cel căruia i se vorbește sau cel despre care se vorbește, pe de altă parte, nu se exprimă necondiționat prin persoana I, respectiv prin persoana a II-a sau a III-a.”

În cazul verbelor la diateza pasivă sau la reflexivul pasiv (*Eu sunt propus de e; Tu ești înțeles de mine; El este apreciat de noi; Magazinul se închide la ora cinci*) persoana verbelor este în funcție de persoana subiectelor gramaticale, deși acestea nu denumesc pe autorul acțiunii (complementul de agent). Autorul constată că persoana verbelor la diateza pasivă și la reflexivul pasiv depinde de persoana obiectului acțiunii, iar persoana verbului la diateza activă și la celelalte categorii de reflexive (cu excepția celui unipersonal) coincide cu persoana autorului acțiunii (*eu citesc, eu mă gândesc, ei se salută*).

Din punct de vedere sintactic , persoana verbului rezultă din acordul predicatului cu subiectul.

Categoria gramaticală a persoanei este forma pe care o ia verbul pentru a marca identitatea subiectului cu cel care vorbește (persoana I : *eu laud, eu mă laud, eu sunt lăudat*), cu cel căruia i se vorbește (persoana a II-a: *tu lauzi, tu te lauzi, tu ești lăudat*) sau cu persoana, lucrul

ori ideea despre care se vorbește (persoana a III-a: *el laudă, el se laudă, el este lăudat*).

Categoria gramaticală a persoanei constituie un criteriu de clasificare a formelor verbale și a verbelor. Astfel, verbele se clasifică în verbe personale (care pot realiza distincții flexionare pentru cele trei persoane) și verbe impersonale (care nu pot realiza aceste distincții, ele apărând numai la persoana a III-a: *trebuie, ninge*, fiind numite din această cauză și unipersonale).

Verbele impersonale se folosesc de regulă fără subiect: *Plouă de trei zile*. Pot avea ca subiect o propoziție subiectivă sau, mai rar, un substantiv (pronume), care nu este însă autorul acțiunii: *Nu mă interesează ce-ai făcut; Nu-mi convine să mai aștept*. În acest caz raportarea la persoană se face printr-un complement direct sau indirect.

Din categoria verbelor impersonale, o parte importantă o formează cele care exprimă fenomene ale naturii: *a ploua, a viscolii, a se întuneca* etc. Ele se construiesc de

regulă fără subiect. Altă grupă o constituie verbele care reproduc sunetele păsărilor, animalelor: *a lătra*, *a necheza* etc. Acestea se construiesc cu un subiect nonpersonal: *Câinele latră*.

Unele verbe ca: *a părea*, *a plăcea*, *a fi*, *a rămâne*, *a veni* pot funcționa atât ca verbe personale (*Vin de la magazin*), cât și ca verbe impersonale (*Nu-mi vine să cred ce ai făcut*).

Și la persoana a II-a verbele pot căpăta uneori sens impersonal, indicând un subiect nedefinit: *Ai carte, ai parte*.

Categoria gramaticală a persoanei reprezintă și un criteriu de clasificare a modurilor: personale și nepersonale.

În cazul modurilor personale, care realizează distincții flexionare de persoană, o situație aparte prezintă conjunctivul perfect. Acesta este o formă verbală invariabilă în raport cu numărul și persoana: *eu, tu, el, noi...să fi plecat*. Încadrarea lui printre modurile

personale este motivată de relația cu conjunctivul prezent, care este un mod personal.

O situație specifică prezintă și imperativul care are forme numai pentru persoana

a II-a singular și plural: *pleacă!* - *plecați!*

Uneori, persoana și numărul gramatical pot să nu corespundă persoanei și numărului real. În limbajul afectiv, persoana gramaticală poate exprima altă persoană din realitate. Persoana a III-a apare în locul persoanei I în următoarea situație: *Să-i dea mama băiețelului zăhărel?* (I. L.Caragiale, *Bubico*, vol. *Nuvele și schițe*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957, p. 120)

În propoziții interogative introduse prin *care*, persoana a II-a apare, la ambele numere, în locul persoanei a III-a: *Care ești mă?*, *Care strigați așa?*

În mod expresiv se utilizează persoana a II-a singular a imperativului în locul persoanei a II-a sau a III-a a indicativului: *Eu vă vorbesc frumos și voi dă-i cu ironia.*

O altă categorie gramaticală nespecifică ce caracterizează verbul este numărul. Aceasta este comună tuturor părților de vorbire flexibile și constă, în limba română din două valori opuse: singularul și pluralul. Acestea se exprimă prin mărci flexionare,

„ La verb categoria numărului se distinge printr-o semantică și o modalitate de manifestare deosebite de acelea ale substantivului. În română numărul nu dispune de mărci specifice. El se exprimă prin aceeași formă cu categoriile de mod, timp, aspect persoană și diateză” (Gh. D. Trandafir).

Numărul și persoana caracterizează doar verbele care au funcții de predicat. Conțin în permanență (subînțeles) un termen de referință exterior verbului: numele sau pronumele protagonistului acțiunii verbale.

De menționat că în formele verbale personale numărul se exprimă împreună cu persoana, iar la modul participiu, împreună cu genul (genul și cazul).

În general, numărul gramatical coincide cu cel real. Există însă și situații în care pluralul se folosește în locul singularului:

- pentru a exprima respectul față de o persoană: *Dumneavoastră sunteți omul potrivit* (pluralul politeții);
- pentru a exprima autoritatea cuiva: *Noi, directorul liceului, am hotărât.*
- (pluralul autorității);
- pentru a exprima autorul unei lucrări, al unei opere: *În această lucrare ne-am propus să...*(pluralul autorului);

Persoana și numărul se exprimă prin desinențe. Acestea, la formele verbale simple, se adaugă după sufixul temporal: *cânt-a-m*. Desinențele diferă în raport cu modul și cu timpul verbal, uneori și cu conjugarea. La

formele verbale compuse, persoana și numărul sunt exprimate de desinențele auxiliarului: *am cântat/ai cântat*.

La indicativul prezent, la persoana I desinența este de regulă 0; *cânt, pot, cer, - u (umbl-u)* sau *- i (întârzi)*. La persoana a II-a desinența este întotdeauna *- i: cânți*. Persoana a III-a singular are desinența *- ă (cântă)* sau *- e (poate)*. La persoanele I și a II-a plural desinențele sunt *- m (cântăm)* și, respectiv, *- ți (cântați)* indiferent de conjugare.

Persoana a III-a plural este omonimă fie cu persoana a III-a singular (*ei cântă = el cântă*), fie cu persoana I singular (*ei pot = eu pot*).

La conjunctivul prezent, desinențele sunt aceleași ca la indicativul prezent

(*cânt / să cânt; cânți / să cânți*), cu excepția persoanei a III-a, care are desinențe proprii:

el cântă / el să cânte. Excepție fac verbele cu radicalul terminat în vocală palatală, care au desinența –e atât la indicativ, cât și la conjunctiv: *el scrie / el să scrie*.

Conjunctivul prezintă, în plus, omonimia între persoanele a III-a singular și plural la toate categoriile de verbe: *el să cânte = ei să cânte*.

La imperfect, desinențele – m, - i, - 0, - m, - ți, -u sunt comune tuturor verbelor: *lucram, lucrai, lucra, lucrăm, lucrați, lucrau*.

Perfectul simplu are următoarele desinențe: - i, - și, - 0, - răm, - răți, - ră: *lucrai, lucrași, lucră, lucrarăm, lucrarăți, lucrară*, comune tuturor verbelor.

La mai mult ca perfect întâlnim aceleași desinențe ca la perfectul simplu, cu excepția persoanei I singular: *cântasem, cântaseși, cântase, cântaserăm, cântaserăți, cântaseră*.

Modul imperativ are forme numai pentru persoana a II-a singular și plural:

cântă ! cântați !. Persoana a II-a singular este omonimă cu persoana a III-a a indicativului prezent (la verbele tranzitive): *cântă (tu)! – (el) cântă*, sau cu persoana a II-a: *fugi*

(tu)! – (tu) *fugi* (la verbele intransitive). O excepție o constituie verbele *a auzi* și *a vedea*, care au imperativul identic cu persoana a II-a a indicativului: *auzi! vezi!* (deși sunt tranzitive). Verbele cu infinitivul în – *ce pierd* la imperativul persoanei a II-a singular această silabă: *a aduce – adu!*; *a duce – du!* etc. Persoana a II-a plural a imperativului este omonimă cu persoana a II-a plural a indicativului prezent: *cântați! vedeți!*

Imperativul negativ este omonim cu infinitivul: *nu cânta! nu fugi!*; la plural imperativul negativ este omonim cu pluralul afirmativ: *nu cântați! nu fugiți!*.

La formele verbale compuse persoana și numărul sunt exprimate de desinențele auxiliarului.

La perfectul compus formele auxiliarului *a avea*: *am, ai, a, am, ați, au (cântat)* diferă de formele verbului

predicativ *a avea* la persoanele a III-a singular, I și a II-a plural. Remarcăm, de asemenea, omonimia persoanei I singular cu persoana I plural:

(eu, noi) am cântat. Același auxiliar *a avea*, în structura condiționalului, are formele *aș, ai, ar, am, ați, ar (cânta)* și prezintă omonimia persoanei a III-a singular cu persoana a III-a plural: *(el, ei) ar cânta*.

La viitor, în structura variantei cu *a vrea*, cu excepția persoanei a III-a plural: *voi, vei, va, vom, veți, vor (cânta)*; în cazul variantei de viitor cu *a avea (am să cânt)*, auxiliarul este identic cu verbul predicativ corespunzător.

În ceea ce privește forma verbului se vorbește de afirmativ și negativ.

La majoritatea verbelor, cu excepția imperativului, negația se exprimă prin adăugarea unui element negativ la formele pozitive. Astfel, la modurile personale și la infinitiv elementul de negație este adverbul *nu* așezat

înaintea formei pozitive: *nu mănânc, să nu citesc, a nu citi*.

Există și varianta *n-* înaintea unei vocale: *n-am citit, n-am vrut*.

La modurile nepersonale (cu excepția infinitivului) elementul de negație este prefixul *ne -*: *nevăzut, nevăzând, de nevăzut*.

„ Imperativul este singurul mod verbal care are, parțial (la persoana a II-a singular), forme diferite pentru pozitiv și pentru negativ, deci singurul mod la care negativul face parte din conjugare, din paradigma unui verb. Ambele tipuri de imperativ sunt forme simple” (Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Humanitas, București, 1997, p. 241).

De remarcat că persoana a II-a plural a imperativului (pozitiv și negativ) coincide la toate verbele (cu excepția lui *a fi*) cu aceeași persoană a indicativului prezent

(și conjunctiv). Se deosebesc doar prin intonație: (*nu*)
lucrați!; (*nu*) *păreți!*

De aceea se produc adesea la verbele de conjugarea a III-a, deplasări de accent: *aduceți, bateți* (*nu aduceți, bateți*).

Și persoana a II-a singular a imperativului pozitiv coincide de obicei cu prezentul indicativ, dar nu mai rareori cu aceeași persoană: *mănâncă!* (tu), *manâncă* (el, ei).

Imperativul negativ are pentru toate conjugările următorul mod de formare:

persoana a II-a singular: *nu* + infinitivul prezent (*nu lucra!*)

persoana a II-a plural: *nu* + imperativul pozitiv (= indicativ prezent): *nu lucrați!*

Uneori există identitate între imperativul pozitiv și cel negativ: *bea!*, *nu bea!*

Dumitru Irimia consideră că modul și timpul aparțin morfologiei verbului, prin structură formală și prin conținut semantic. Numărul și persoana, categorii de *împrumut* sunt, prin însăși condiția lor, în flexiunea verbală, formale. Chiar dacă motivarea, *cauza* este sintactică, natura lor - în flexiunea verbală - rămâne morfologică.

Autorul mai adaugă, referitor la categoriile gramaticale ale verbului că „diateza este o categorie sintactică”.

BIBLIOGRAFIE:

- Gh. Trandafir, *Categoriile gramaticale ale verbului în româna contemporană*, Editura Casa Corpului Didactic, Craiova, 1976.
- Dumitru Irimia, *Morfosintaxa verbului românesc*, Iași, Editura Universității Al. I. Cuza, 1997.
- Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997.
- Ștefan Găitănar, *Gramatica actuală a limbii române*, Tempora, Pitești, 1998.
- C. Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, Iași, Institutul European, 1999.
- Gheorghe Constantinescu Dobridor, *Gramatica limbii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2000.
- Grigore Brâncuș, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, Universității, București, 1976.

- Th. Hristea (coordonator). *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, București,1984.
- Elena Bergea-Găgeanu, Doina Moigrădeanu, Florin D. Popescu, Cezar Tabarcea, *Limba română, Manual pentru clasele a I X-a și a X-a (Școli normale, licee și clase cu profil umanist)*, Editura Didactică și Pedagogică R.A.- București,1996.